

Socios model upravljanja nogometnim klubovima

Bilić, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:595463>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za trgovačko pravo i pravo društava

Ante Bilić

**SOCIOS MODEL UPRAVLJANJA NOGOMETNIM
KLUBOVIMA**

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Siniša Petrović

Zagreb, travanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Ante Bilić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ante Bilić, v.r.

Sadržaj

1. UVOD.....	4
2. PRAVNI OBLICI NOGOMETNIH KLUBOVA.....	6
2.1. Nogometni klub kao udruga.....	8
2.2. Nogometni klub kao sportsko dioničko društvo	11
3. VLASNIŠTVO NAD NOGOMETNIM KLUBOVIMA I UPRAVLJANJE NJIMA	14
3.1. Nogometni klubovi u privatnom vlasništvu.....	15
3.2. Socios model upravljanja nogometnim klubovima	17
3.2.1. FC Barcelona	19
3.2.1.1. O klubu	19
3.2.1.2. Pravni oblik, članstvo i članska prava	21
3.2.2. HNK Hajduk	23
3.2.2.1. O klubu	23
3.2.2.2. Pravni oblik.....	25
3.2.2.3. Članstvo i članska prava	28
3.2.3. Njemački socios model.....	30
4. ZAKLJUČAK	33
5. LITERATURA.....	34

1. UVOD

Sport, prisutan tijekom cijele ljudske povijesti kao sastavni dio društvenih aktivnosti, bio on povezan s vjerskim i ratničkim obredima ili nešto kasnije kao sredstvo fizičke pripreme i zabave, igra ključnu ulogu u suvremenom društvu utječući na različite aspekte ljudskog života. Posebno napreduje kada čovjek uspijeva zadovoljavati svoje osnovne životne potrebe pa mu preostaje slobodno vrijeme za zabavne aktivnosti i igru. Brz i neprestan razvoj civilizacije nije zaobišao ni sredstva zabave pa tako današnji sportovi, pogotovu nogomet kao najpopularniji predstavnik, duboko utječu na društvo, kulturu i gospodarstvo diljem svijeta. Od svojih amaterskih početaka na ulicama i dvorištima do današnjeg profesionalizma multimilijarderske industrije koja privlači pozornost milijuna gledatelja nogomet je prošao put od općekorisne neprofitne djelatnosti do goleme gospodarske djelatnosti.

Nogomet ima svoju bogatu povijest koja seže stoljećima unatrag, ali početak modernog nogometa kakvog danas poznajemo možemo smjestiti u Englesku u 19. stoljeće kada se uspostavljaju prva formalna pravila igre. Danas je nogomet postao snažan kulturološki fenomen pa nije čudno što se često opisuje kao „najvažnija sporedna stvar na svijetu“. Brzorastuća nogometna industrija obuhvaća širok spektar elemenata, među kojima su profesionalne lige, natjecanja, klubovi, igrači, sponzorstva, televizijska prava, marketing i ono zbog čega se na kraju krajeva nogomet i igra – navijači. Snažna gospodarska važnost suvremenog nogometa, profesionalizam i tunnelska vizija prema stjecanju dobiti nerijetko su u suprotnosti s iskonskim ciljevima zbog kojih su navijači prigrlili tu igru. Iako su sportski ciljevi vodstva kluba i navijača jedinstveni, poslovni ciljevi kluba često ovise o strukturi vlasništva i modelu upravljanja nogometnim klubovima.

Stoga se glavnim pitanjem modernog nogometa javlja to kako pomiriti različite interese unutar nogometne industrije, interes za stjecanjem dobiti kao temeljne odrednice gospodarske djelatnosti i interes za općekorisnim u skladu s korijenima sporta. Budući da su najčešće na strani prvog oni koji upravljaju klubovima, a na strani drugog navijači, pitanje je zapravo kako omogućiti navijačima, koji i stvaraju dobit unutar nogometne industrije, da se jače čuje njihov glas, odnosno da više sudjeluju u upravljanju klubom za koji navijaju.

Kao pokušaj odgovora na to pitanje javlja se *socios* ili članski model upravljanja nogometnim klubovima, što je i tema ovoga diplomskog rada. Glavni je zadatak princip tog modela objasniti i model predstaviti onima koji nisu upoznati s njim i onima koji su za njega čuli, ali nisu posve sigurni kako funkcionira. Kao primjer *socios* modela poslužit će dva nama vjerojatno najpoznatija kluba koji ga primjenjuju, FC Barcelona kao preteča modela i jedan od svjetski najpoznatijih klubova te HNK Hajduk kao začetnik modela u Hrvatskoj.

Najprije, kako bi se lakše shvatile razlike u pravnom ustroju spomenutih klubova, prikazat ću, prema hrvatskom pravnom poretku, specifičnosti pravnih oblika udruge i sportskoga dioničkog društva. Nakon toga, objasnit ću temeljne karakteristike socios modela upravljanja da bih potom na primjerima Barcelone i Hajduka detaljnije prikazao model, usporedio kako on funkcionira u tim klubovima i koje su razlike unutar tog modela. Prikazat ću i objasniti poseban socios model, odnosno posebno pravilo njemačkog nogometa koje ne dopušta privatnicima preuzimanje kontrole nad upravljanjem nogometnim klubovima u toj zemlji. Na kraju, u zaključku diplomskog rada, dat ću mišljenje o prikladnosti i održivosti socios modela upravljanja nogometnim klubovima u vremenima sve većeg ulaganja novca u svijetu nogometu te tako sve jače tržišne pozicije klubova u privatnom vlasništvu.

2. PRAVNI OBLICI NOGOMETNIH KLUBOVA

Sportsko pravo, kao posebna grana prava, uživalo je u svom slobodnjačkom statusu sve dok se porastom ekonomske moći i društveno-političke važnosti profesionalnog sporta državni alarmi nisu upalili pa je država bila prisiljena ozbiljnije zakoračiti svojim zakonodavnim cipelama u to, do tada autonomno, područje. Profesionalizacija nogometnih klubova donijela je brojne financijske probleme hrvatskim nogometnim klubovima koji su se očitovali u milijunskim dugovima većem broju vjerovnika, a dosta je često i Republika Hrvatska bivala vjerovnik s najvećim tražbinama s osnova poreznih davanja, neplaćenih doprinosa mirovinskog ili zdravstvenog osiguranja.

Stupanjem na snagu Zakona o športu od 6. srpnja 2006. godine detaljnije su uređeni odnosi u sportu. Zakonskim se odredbama, *inter alia*, ograničava razina autonomije profesionalnih klubova i nacionalnih saveza. Zakonodavac svim nogometnim klubovima nameće izbor: sudjelovati u sportskim natjecanjima u postojećem pravnom obliku udruge ili se preoblikovati u sportsko dioničko društvo. Sportske udruge i sportska dionička društva moraju se za obavljanje djelatnosti sudjelovanja u sportskim natjecanjima posebno registrirati, a zajednički se nazivaju sportski klubovi. Bitno je istaknuti da se ostale djelatnosti koje novi Zakon o sportu (NN, 141/22) izrijekom navodi mogu obavljati i u drugim oblicima, npr. ustanovama ili nekom drugom obliku trgovačkog društva.¹ Sportske su djelatnosti: sudjelovanje u sportskom natjecanju, sportska priprema, sportska poduka, zdravstveno usmjereno tjelesno vježbanje, organiziranje i vođenje sportskog natjecanja i posredovanje u sportu.²

Razlozi takvu stajalištu zakonodavca mogu se tražiti u tome da sudjelovanje u sportskim natjecanjima nužno, jer je profesionalni sport očito gospodarska djelatnost, daje financijske rezultate koji zasigurno nisu u skladu s neprofitnim načelom udruga.

Kogentne norme koje uređuju dioničko društvo, među ostalim, zahtijevaju transparentnost poslovanja što je vjerojatno glavni razlog straha prema preoblikovanju sportskih udruga za natjecanja u sportska dionička društva. Bez obzira na pravni oblik kluba, najbitnije je da se ujednačeno primjenjuju pravila na klubove koji se natječu na istoj razini natjecanja, ponajprije glede financiranja i poreznih propisa jer je upitna usklađenost s pravilima tržišnog natjecanja i državnih potpora ako se klubovi na istoj razini natjecanja porezno tretiraju drukčije. Nije problem u postojanju različitih pravnih oblika *per se*, ali svakako jest problematično ako to

¹ Petrović, S., Ceronja, P. i Ivkošić, M.: *Pravni oblici sportskih klubova u Republici Hrvatskoj*. U: Kačer, H. (ur.) Sportsko pravo. Split, Pravni fakultet u Splitu, 2018., str. 554

² Čl. 3. st. 2. Zakona o sportu NN 141/22 (dalje: Zakon o sportu)

donosi drugačiji porezni status jer udruge automatski bivaju privilegirane u odnosu prema trgovačkim društvima.³

Iz svega navedenog vidljivo je kako su za statusnopravna pitanja sportskih klubova u Republici Hrvatskoj najbitniji Zakon o udrugama i Zakon o trgovačkim društvima. Riječ je o općim propisima koji se u cijelosti primjenjuju na nogometne klubove ako nešto nije drukčije riješeno Zakonom o sportu kao posebnim propisom, sve u skladu s općim pravnim načelom *lex specialis derogat legi generali*. Komparativnom analizom pravnih oblika sportskih klubova u drugim državama lako se može zaključiti da su udruga i sportsko dioničko društvo dva temeljna oblika unutar kojih se sportski klubovi organiziraju. Uz njih, vidljiva je važnost društva s ograničenom odgovornošću. Pogotovu je to tako u Premier ligi, engleskoj nacionalnoj nogometnoj ligi koja je danas medijski najpraćenija i najgledanija liga na svijetu, u kojoj je svih 20 klubova pravno uobličeno u društva s ograničenom odgovornošću. Također, 16 od 20 klubova druge najpopularnije nacionalne nogometne lige, španjolske La Lige, ustrojeno je unutar pravnog okvira društva s ograničenom odgovornošću.

U hrvatskom pravu *de lege lata* ne postoji mogućnost obavljanja sportske djelatnosti sudjelovanja u sportskim natjecanjima u obliku trgovačkog društva s ograničenom odgovornošću. Budući da taj oblik mnogi pravni stručnjaci odobravaju i zagovaraju, očekuje se da će se u budućnosti Zakon o sportu ugledati na najpopularnije proizvode engleskih i španjolskih nacionalnih sportskih sustava pa će, u nekoj budućoj izmjeni zakona, omogućiti obavljanje sportske djelatnosti sudjelovanja u sportskim natjecanjima i u tom obliku trgovačkog društva.

³ <https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/professori-sportskog-prava-na-pravnom-fakultetu-u-zagrebu-o-ustroju-i-upravljanju-sportskim-klubovima---650455.html>

2.1. Nogometni klub kao udruga

Kao što je već navedeno, udruge su tradicionalni i najrašireniji pravni oblik obavljanja sportskih djelatnosti, time i djelatnosti sudjelovanja u sportskim natjecanjima. Sportski su klubovi u Republici Hrvatskoj ponajviše amaterski, a svi su mahom ustrojani kao udruge. Zbog raznoraznih razloga i velika većina profesionalnih klubova odlučuje zadržati oblik udruge unatoč odredbama Zakona o sportu u vezi preoblikovanja sportskih klubova udruge u sportska dionička društva i mogućnosti osnivanja novih sportskih dioničkih društava.

U skladu sa Zakonom o udrugama, udruga je svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba koje se, radi zaštite svojih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj, te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja.⁴ Iz definicije je očita sloboda i maksimalna širina različitih interesa dostupna fizičkim i pravnim osobama pa je moguće posebnim propisima detaljnije urediti pojedini interes. Zakonodavac se Zakonom o sportu nije odlučio iskoristiti dostupne mehanizme uređivanja pravnog ustroja sportskih klubova udruge pa se na sportske klubove ustrojene u obliku udruge posve primjenjuje Zakon o udrugama kao opći propis.

Skupština je najviše tijelo udruge. Statutom se može odrediti drukčiji naziv skupštine kao najvišeg tijela udruge. Statutom se udruge, osim skupštine, mogu utvrditi upravna (izvršna), nadzorna i druga tijela udruge.⁵ Može se zaključiti kako je skupština najviše i jedino tijelo hijerarhijski ustrojene udruge koje je izričito predviđeno zakonom. Sva ostala hijerarhijski niža tijela moraju biti utvrđena statutom, što u pravilu i jest tako jer većina klubova ima jedno izvršno tijelo (izvršni ili upravni odbor) te jedno nadzorno tijelo (nadzorni odbor). Skupštinu udruge čine svi članovi udruge ili njihovi predstavnici izabrani na način propisan statutom udruge. Iznimno, ako su statutom udruge određene kategorije članstva, njime se može odrediti da samo pojedine kategorije članstva čine skupštinu udruge, odnosno da imaju pravo odlučivanja na skupštini.⁶ Danas se u većini naših klubova statutarnim odredbama uspostavljaju kriteriji na temelju kojih će se birati/delegirati predstavnici na skupštini udruge. Uobičajeno je da

⁴ Čl. 5. Zakona o udrugama, NN, 74/14, 70/17, 98/19, 151/22 (dalje: Zakon o udrugama)

⁵ Čl. 16. st. 3. i 4. Zakona o udrugama

⁶ Čl.17. st. 1. Zakona o udrugama

predstavnike na skupštini udruge po statutarnom ključu izabiru jedinice lokalne uprave i samouprave, sponzori kluba, navijači, veterani i slično. Analizirajući statute naših klubova, sumnja se na politička upletanja u funkcioniranje sportskih klubova udruga, pogotovu uzevši u obzir to da ti statutarni predstavnici članova nisu jedini članovi udruga.⁷ Naime, izvršavanjem članske obveze uplate članarine udruzi pristupaju novi, izravni članovi koji uplatom pridonose stvaranju imovine udruge za ostvarivanje zajedničkog cilja radi kojeg je udruga osnovana te zauzvrat stječu isključivo upravljačka članska prava zbog neprofitne prirode udruge.

Članska prava mogu biti: pravo glasa i pasivno biračko pravo, pravo pobijanja odluka tijela udruge, pravo na obavještenost, pravo na korištenje opreme, uređaja i prostorija udruge i pravo na činidbe udruge. Pravo glasa važno je člansko pravo koje proizlazi iz normativnog utvrđenja da udrugom upravljaju članovi i da se unutarnji ustroj udruge temelji na demokratskom očitovanju volje članova. Stoga članovi imaju aktivno pravo odlučivanja na skupštini. No, oni imaju i pasivno biračko pravo, tj. da budu izabrani ili imenovani u druga tijela udruge. Zakon o udrugama polazi od toga da unutarnji ustroj udruge mora biti utemeljen na načelu demokratskog zastupanja. Statutom se određuje koliko prava glasa ima član udruge i kako ih ostvaruje. Ako o tome nema statutarnih normi, trebalo bi vrijediti pravilo da svaki član ima jedan glas prema dogmatskom uređenju prava društava osoba. U našim nogometnim klubovima prečesto se izravnim članovima uskraćuje ostvarenje osnovnih članskih, upravljačkih prava, a delegatima na skupštini omogućuje se ostvarenje upravljačkih prava.

Jasno je da upravljačke strukture naših klubova, pozivajući se na svoje statute, na izravne članove gledaju kao na navijače koji mogu svoja članska prava ostvarivati putem predstavnika navijača. Članovi bi trebali upravljati udrugom na temelju demokratskog očitovanja volje pa je upitna usklađenost takve prakse sa zakonom jer bi se članovima trebalo omogućiti ostvarenje upravljačkih prava na način da se statutarno uvedu demokratski kriteriji odlučivanja na skupštini kao najvišem tijelu udruge. Klubovi udruge kao privatnopravne zajednice trebale bi težiti ostvarenju sportskih ciljeva, zbog čega su prvotno i osnovane.⁸

Samim time dolazimo i do drugoga tekućeg problema u funkcioniranju sportskoga kluba kao udruge. Naime, kogentnom odredbom Zakona o udrugama određeno je da se udruga ne osniva sa svrhom stjecanja dobiti.⁹ Ako je cilj udruživanja namjera stjecanja dobiti, morat će se ostvariti u obliku nekoga trgovačkog društva. Udruga može, uz djelatnosti kojima ostvaruje

⁷ Mr. sc. Ivkošić, M.: *Pravni ustroj nogometnih klubova u Republici Hrvatskoj*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 2/2010., str. 368

⁸ *Ibid*, str. 369.

⁹ Čl. 9. Zakona o udrugama

svoje ciljeve utvrđene statutom, obavljati i neku pomoćnu djelatnost kojom stječe prihod. Obavljanje sporednih djelatnosti način je financiranja djelovanja udruge, koje sveobuhvatno mora biti neprofitno. Gospodarske djelatnosti udruge može obavljati uz djelatnosti kojima se ostvaruju njezini ciljevi utvrđeni statutom, ali ih ne smije obavljati radi stjecanja dobiti za svoje članove ili treće osobe. Ako u obavljanju gospodarske djelatnosti udruge ostvari višak prihoda nad rashodima, on se mora u skladu sa statutom udruge iskoristiti isključivo za ostvarenje ciljeva utvrđenih statutom.¹⁰ Dakle, djelatnosti, pa tako i profitne, udruge ne smije obavljati radi stjecanja dobiti za sebe, svoje članove niti treće osobe.

S obzirom na današnje basnoslovne iznose koji se vrte u nogometu, upitno je koliko je organizacijski oblik udruge prikladan s obzirom na svoj neprofitni duh. Naime, klub kao poslodavac ili naručitelj djela izvedbe nogometne igre s igračem sklapa ugovor o profesionalnom igranju kojim se obvezuje isplaćivati mu, u odnosu prema prosječnoj plaći u RH, pozamašnu novčanu svotu. Profesionalni nogometaši nisu u organizacijskopравnom smislu članovi klubova udruge već na temelju obveznopravnog ugovora o profesionalnom igranju stječu prava i preuzimaju obveze. Vjerojatno je da su visoke isplate nogometašima kao nečlanovima kluba udruge u koliziji s prisilnom odredbom iz Zakona o udrugama po kojoj cilj udruge ne bi smio biti obavljanje djelatnosti kojom se stječe dobit za treće – nečlanove.¹¹

¹⁰ Čl. 31. st. 2. Zakona o udrugama

¹¹ Mr. sc. Ivkošić, M.: *Pravni ustroj nogometnih klubova u Republici Hrvatskoj*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 2/2010., str. 368

2.2. Nogometni klub kao sportsko dioničko društvo

Sportsko je dioničko društvo pravna osoba koja je posebno registrirana za obavljanje sportske djelatnosti sudjelovanja u sportskim natjecanjima, a koja ima pravni oblik dioničkoga društva.¹² Riječ je o *de lege lata* udruzi konkurirajućem obliku nastalom intervencijom zakonodavca u, do donošenja Zakona o športu, autonomno područje sportskih saveza. Analogno izrečenom o odnosu općih i posebnih propisa na primjeru udruge, ukoliko se Zakonom o sportu pojedina pitanje posebno ne uređuju, utoliko se na sportsko dioničko društvo u cijelosti primjenjuju odredbe Zakona o trgovačkim društvima (u daljnjem tekstu: ZTD). Također, uvođenjem sportskoga dioničkog društva ne probija se načelo da su pravni oblici trgovačkih društava određenih ZTD-om kao općim propisom *numerus clausus*, nego samo o tome da se na trgovačka društva koja obavljaju poseban određen oblik djelatnosti u sportu primjenjuju i neka posebna pravila.¹³

Tvrtka sportskoga dioničkog društva sadržava riječi „sportsko dioničko društvo“, a skraćena tvrtka naznaku: „s.d.d.“.¹⁴ Sportsko dioničko društvo može nastati osnivanjem novog društva ili preoblikovanjem sportskog kluba udruge za natjecanje u sportsko dioničko društvo.¹⁵ Zbog monopolno-hijerarhijskog ustroja nogometa nije realno očekivati da bi se netko upustio u osnivanje novoga dioničkog društva jer bi taj novoosnovani klub trebao početi s natjecanjem iz najnižeg ranga. Pri preoblikovanju, sportsko je dioničko društvo pravni sljednik sportske udruge za natjecanje pa prema općim pravnim pravilima stupa u cjelokupan pravni položaj sportske udruge za natjecanje, samim time i u razinu natjecanja na kojoj se udruga nalazila. U prilog osnivanju novoga sportskog dioničkog društva ne idu ni zahtjevi održavanja i funkcioniranja sportskoga dioničkog društva koji su mnogo složeniji i financijski izdašniji pa je za niželigaške klubove sasvim sigurno prikladniji pravni oblik udruge.

U skladu s time, najčešći način nastanka sportskih dioničkih društava jest preoblikovanje. Bitno je napomenuti da novi Zakon o sportu koji je stupio na snagu 1. siječnja 2023. predviđa samo mogućnost dragovoljna preoblikovanja sportskoga kluba udruge za natjecanje u sportsko dioničko društvo, a u prijašnjem Zakonu o športu iz 2006. godine bilo je predviđeno i obvezno preoblikovanje. Također, prema prijašnjem zakonu, minimalni iznos

¹² Petrović, S., Ceronja, P. i Ivkošić, M.: *Pravni oblici sportskih klubova u Republici Hrvatskoj*. U: Kačer, H. (ur.) *Sportsko pravo*. Split, Pravni fakultet u Splitu, 2018., str. 569

¹³ *Ibid*, str. 570

¹⁴ Čl. 31. Zakona o sportu

¹⁵ Čl. 92. st. 1. Zakona o sportu

temeljnoga kapitala za sportsko dioničko društvo bio je 500 000 kuna, a sadašnji zakon ne sadržava takvu odredbu pa je relevantna odredba ZTD-a prema kojoj je najniži iznos temeljnoga kapitala dioničkog društva 25 000 eura.¹⁶ Ako sportsko dioničko društvo nastaje u postupku preoblikovanja, tada iznos temeljnoga kapitala određuje povjerenstvo za preoblikovanje nakon provedenog postupka financijske revizije. Što se dionica tiče, mogu se izdati samo redovite dionice na ime s nominalnim iznosom.¹⁷

Zakon o sportu kao *lex specialis* donosi samo pokoju odredbu o pravnom ustroju sportskoga dioničkog društva pa je to pitanje gotovo u cijelosti uređeno ZTD-om. Prema ZTD-u moguća su dva različita načina ustroja sportskoga dioničkog društva – monistički i dualistički. Izbor između monističkog i dualističkog ustroja organa posve je slobodan i društvo ga čini statutom, ili odredbama prvog statuta koji donosi preoblikovatelj ili kasnijim promjenama statuta o kojima odlučuje glavna skupština. Neovisno o izboru ustroja, vrijedi načelo po kojem ovlasti u dioničkom društvu nemaju dioničari nego organi društva. Obvezatni organi dualistički organizirana sportskog dioničkog društva jesu Uprava, Nadzorni odbor i Glavna skupština, a pri monističkom ustroju kao obvezatni organi javljaju se Glavna skupština i Upravni odbor unutar kojeg postoje i izvršni direktori.

U dualističkom ustroju dioničkog društva organi imaju različite zadaće u društvu, ali nisu u hijerarhijskom odnosu. Zakonom je točno propisano koje nadležnosti pripadaju kojem organu i, bez obzira na to što Glavna skupština bira članove Nadzornog odbora i Nadzorni odbor imenuje članove Uprave, ne može se govoriti o nadređenosti jednog organa drugom. Nadzorni odbor bira i opoziva članove Uprave, nadzire vođenje poslova društva i u okviru nadzora može pregledavati i ispitivati poslovne knjige i dokumentaciju društva, blagajnu, vrijednosne papire i druge stvari, podnosi glavnoj skupštini izvješće o obavljenom radu te može sazvati glavnu skupštinu.¹⁸ Uprava je organ dioničkog društva koji vodi poslove društva i obavlja funkciju zastupanja društva, a obavljanje tih funkcija ne može prenijeti na Nadzorni odbor. Nemogućnošću prijenosa poslovodne funkcije na Nadzorni odbor postiže se odvojenost posloводства od nadzora, a to se također postiže propisivanjem nemogućnosti da ista osoba bude istodobno član obaju organa.

¹⁶ Čl. 162. Zakona o trgovačkim društvima, NN, 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23 (dalje: ZTD)

¹⁷ Čl. 93. st. 1. i 2. Zakona o sportu

¹⁸ Čl. 263. ZTD-a

U monističkom ustroju Upravni odbor nadređen je izvršnim direktorima društva koji su dužni slijediti njegove obvezne upute pa možemo govoriti o svojevrsnoj nadređenosti Upravnog odbora nad izvršnim direktorima. Upravni odbor izabire Glavna skupština društva.¹⁹ U monističkom uređenju ustroja organa nema striktnosti odvojenosti vođenja poslova društva od nadzora nad vođenjem tih poslova zato što nadzor ne obavljaju osobe koje bi bile potpuno odvojene od onih koje vode poslove društva. Osobe koje vode poslove društva i one koje provode nadzor u istom su organu – Upravnom odboru, pa se stoga i njegova nadležnost razlikuje od nadležnosti Nadzornog odbora u dualističkom ustroju organa društva.²⁰ Nadležnost Upravnog odbora obuhvaća: vođenje društva, postavljanje osnova za obavljanje predmeta poslovanja, nadzor nad vođenjem poslova društva, sazivanje Glavne skupštine, brigu za to da se uredno vode poslovne knjige društva te imenovanje i opoziv izvršnog, odnosno izvršnih direktora.²¹ Unutar Upravnog odbora funkcionalno se razdvajaju članovi koji operativno vode poslove društva od onih koji obavljaju nadzornu funkciju. Operativci se nazivaju izvršni, a nadzornici neizvršni direktori. Dakle, osnovna je razlika između ova dva različita ustroja u tome što u monističkom pristupu uređenju organa dioničkog društva vođenje poslova nije tako strogo odvojeno od nadzora nad njihovim vođenjem, pa nadzor ne obavljaju osobe koje bi bile potpuno odvojene od onih koje vode poslove društva.²²

Dioničarima sportskoga dioničkog društva pripadaju, uz upravljačka, i imovinska prava, za razliku od članova udruga koji imaju samo upravljačka prava. Iako je temeljno pravilo da dioničar sportskoga dioničkog društva može biti svaka domaća ili strana, pravna ili fizička osoba, ipak, uzevši u obzir specifičnosti sporta, Zakon o sportu propisuje neka ograničenja. Naime, dionice u sportskom dioničkom društvu izravno, neizravno ili preko povezanih osoba ne mogu imati osobe čiji poslovi i djelatnosti mogu neposredno utjecati na sustav natjecanja u istome sportu, a osobito sportaši, sportski suci, posrednici u sportu te osobe koje su članovi pravnih osoba koje obavljaju djelatnost organiziranja sportskih kladionica te sportsko dioničko društvo koje obavlja djelatnost sudjelovanja u sportskim natjecanjima istoga sporta.²³

Još je jedna posebnost sportskoga dioničkog društva uspostavljanje posebnih sportskih rezervi. Riječ je o posebnim zakonskim rezervama u koje se mora unositi dio neto dobiti

¹⁹ Čl. 272.c ZTD-a

²⁰ Petrović, Siniša; Ceronja, Petar: *Osnove prava društava*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2018., str. 137

²¹ Čl. 272.h ZTD-a

²² 2. Petrović, S., Ceronja, P. i Ivkošić, M.: *Pravni oblici sportskih klubova u Republici Hrvatskoj*. U: Kačer, H. (ur.) *Sportsko pravo*. Split, Pravni fakultet u Splitu, 2018., str. 582

²³ Čl. 94. st. 3. i 4. Zakona o sportu

sportskoga dioničkog društva, i to u visini najmanje polovice neto dobiti koja preostane nakon što se podmire gubici iz prijašnjih godina te zakonske rezerve, a smiju služiti samo za obavljanje i unapređenje sportske djelatnosti sportske pripreme djece.²⁴

3. VLASNIŠTVO NAD NOGOMETNIM KLUBOVIMA I UPRAVLJANJE NJIMA

Vlasništvo nad nogometnim klubovima i upravljanje njima usko su povezani pojmovi jer je vlasnička struktura kluba ključna komponenta modela upravljanja. Postoje različiti oblici vlasništva nad nogometnim klubovima, a svi oni ujedinjuju se u dva posve suprotna modela. U prvom primjeru riječ je o većinskom vlasniku u obliku pojedinca ili grupacije, a u drugom govorimo o modelu u kojem su članovi kluba većinski vlasnici.

Model privatnog vlasništva podrazumijeva postojanje pojedinca, grupacije ili više privatnika okupljenih kao dioničara nogometnoga kluba. Taj model omogućuje nogometnom klubu slobodan ulazak kapitala u njega, jačajući time njegovu financijsku moć. Također, većinski vlasnik ima kontrolu nad poslovanjem kluba. U klubovima je često malo velikih dioničara koji imaju kontrolu nad klubom. Ipak, od zemlje do zemlje postoje određene razlike pa tako npr. engleske klubove karakterizira odvajanje vlasništva od upravljanja, a s druge je strane u Italiji većinski vlasnik najčešće i predsjednik kluba koji aktivno sudjeluje u procesima njegova vođenja.

Nasuprot privatnome modelu vlasništva nad nogometnim klubom i upravljanju njime model je u kojem su članovi kluba oni koji donose odluke. Riječ je o *socios* ili članskome modelu upravljanja koji se temelji na demokratskim načelima i odlikuje se time da poslovanje nogometnoga kluba kontroliraju njegovi članovi. Članstvo nekoga kluba čine navijači i simpatizeri kluba koji uplaćuju godišnju članarinu čime ostvaruju brojna prava i pogodnosti, a najvažnije pravo odnosi se na mogućnost izbora klupskog rukovodstva demokratskim procedurama. Takvim klubovima otežana je mogućnost upliva kapitala u klub, financiraju se iz vlastitih prihoda, a snagu crpe iz vlastitog članstva.

Pravilo njemačkog nogometnog saveza *Regel 50 + 1* kojim se diktira struktura klubova i ograničava privatno vlasništvo poseban je, hibridni model upravljanja nogometnim klubovima. Naime, taj model pokušava spojiti ponajbolje dijelove suprotnih modela tako što kombinira članska prava i upliv kapitala u klubove. Pravilo označava obvezu da minimalno 50 % + 1 dionica moraju biti u vlasništvu kluba, odnosno članstva, čime im se osigurava kontrolni paket

²⁴ Čl. 96. Zakona o sportu

dionica. Ostatak dionica može biti u vlasništvu pojedinih ulagača, bilo klupskih sponzora bilo drugih zainteresiranih. Najveći ulagači obično sjede u nadzornim odborima, ali kako nemaju mogućnost upravljanja klubom, svoja prava ostvaruju isključivo nadzornom ulogom.

Svaki od navedenih modela vlasništva ima svoje zakonitosti te uspješne i manje uspješne primjere primjene. Brojnost i povezanost navijača s klubom, povijest i tradicija kluba, interesi investitora, atraktivnost lige, zakonski okvir, pravila i prakse koje se primjenjuju unutar određene zemlje i lige ključne su odrednice primjene pojedinog modela u nekom nogometnom klubu.

3.1. Nogometni klubovi u privatnom vlasništvu

Kao što je rečeno, model privatnog vlasništva podrazumijeva postojanje pojedinca, grupacije ili više privatnika u ulozi većinskog dioničara nogometnoga kluba. Uz kontrolu nad poslovanjem kluba, model omogućuje lakši upliv kapitala u klub te se time stvaraju preduvjeti za uspješne sportskopolovne rezultate. Većinski dioničari sami biraju suradnike, traže sponzore ili sve financiraju iz svoga džepa. Oni su odgovorni za pozitivne poslovne rezultate i dobre sportske uspjehe, ali i za moguće poteškoće u poslovanju, nagomilane dugove i loše klupske rezultate.

S obzirom na to da je nogometna industrija jedna od najpropulzivnijih i najbrže rastućih industrija u Europi, ne treba čuditi podatak kako je više od polovice prvoligaških klubova u Europi u privatnom vlasništvu. No, u Europi postoje velike razlike pa su tako u Engleskoj, Francuskoj i Italiji svi klubovi u privatnom vlasništvu, a s druge strane u Švedskoj i Norveškoj ni jedan prvoligaški klub nema privatnog vlasnika. Svakako valja napomenuti da su svi klubovi u privatnom vlasništvu organizirani u, prema nacionalnom zakonodavstvu dopuštenom, pravnom obliku trgovačkog društva zbog već objašnjenih karakteristika i profitnih razlika udruga i trgovačkih društava.

U SuperSport Hrvatskoj nogometnoj ligi trenutačno se natječu tri kluba u privatnom vlasništvu, a to su: NK Rijeka (u vlasništvu Teanna limiteda pod kontrolom Damira Miškovića koji posjeduje 70 % dionica, a 30 % drži Grad Rijeka), NK Istra 1961 (u vlasništvu Circle of lifea d.o.o. s 84,98 % dionica kluba, a Grad Pula ima 14,98 %) i NK Osijek (NK OS d.o.o., na čijem su čelu mađarski poduzetnici, drži 97,07% dionica kluba). Tvrtka Circle of life sa sjedištem u Zagrebu u vlasništvu je španjolskoga nogometnoga kluba Deportivo Alavesa, što znači da je Istra 1961 partnerski klub za Deportivo Alaves. Riječ je o modelu u kojem klubovi iz snažnijih liga preuzimaju one u manje razvijenim ligama te takvom suradnjom razvijaju vlastite mlade talentirane nogometaše usmjeravajući ih na posudbe u partnerske klubove. Noviji

je to trend u svijetu nogometa koji bi, iako ne nailazi na odobravanje UEFA-e koja ima pravila za njegovo sprječavanje, mogao zbog svoje sve šire primjene stvarati dodatne probleme u budućnosti.

U dinamičnu svijetu europskog nogometa privatni kapital mijenja pravila igre, pretvarajući klubove u globalno privlačne brendove. Ta tranzicija, obilježena znatnim ulaganjima, ponajprije u najvećim europskim ligama, ističe pomak nogometa prema biznisu. Zbog lakšeg ulaganja znatna novca u privatne klubove, oni su u položaju da time mnogo lakše i skuplje plaćaju najbolje nogometaše svijeta čime im se olakšava i rezultatski uspjeh. Nije stoga neobičan podatak da su svi klubovi u engleskoj Premier ligi u privatnom vlasništvu, bilo pojedinaca bilo fondova rizičnoga kapitala. Također, većina su vlasnika engleskih prvoligaša stranci, a tu posebno treba izdvojiti vlasnike nogometnih klubova Manchester Cityja i Newcastlea. Naime, riječ je o investicijskim fondovima u čijoj su pozadini, više ili manje, države. U primjeru Manchester Cityja riječ je o Ujedinjenim Arapskim Emiratima, a Newcastlea o Saudijskoj Arabiji. Jasno da tako bogate države mogu, putem investicijskih fondova s pomoću kojih su pronašle svoj put u vrhunski nogomet, osigurati svojim klubovima velik novac kojim mijenjaju pravila igre na tržištu. Iako postoji financijski *fair play* koji bi trebao sprječavati nekontroliran upliv kapitala u klubove, mnogo nejasnoća ostavlja način na koji se njegova pravila poštuju i primjenjuju.

3.2. Socios model upravljanja nogometnim klubovima

Članski ili socios model upravljanja nogometnim klubom nasuprot je privatnome modelu vlasništva s članovima kluba kao većinskim vlasnicima. Temelji se na demokratskom načelu „jedan član – jedan glas“, što znači da svaki punoljetni član nogometnoga kluba, bio klub ustrojen u pravnom obliku udruge ili trgovačkog društva u vlasništvu svojih članova, ima pravo glasa pod uvjetom da klubu plaća godišnju članarinu. Ovisno o specifičnostima socios modela kojim se upravlja klubom te ovisno o državi u kojoj se provodi, članovi imaju različite mogućnosti. Mogu birati predsjednika, Nadzorni ili Upravni odbor, ali imaju i pasivno pravo glasa pa tako mogu biti birani u Nadzorni ili Upravni odbor kluba ili na mjesto predsjednika kluba. Izabrana Uprava kluba potom ima potpunu autonomiju u njegovu sportskom i organizacijskom vođenju, no nekakve najvažnije odluke, poput mijenjanja imena kluba, vizualnog i općenitog identiteta ili seljenja na novu lokaciju ne mogu donijeti bez dopuštenja svojih vlasnika – navijača. U Upravi su ugledni poduzetnici, bivši igrači ili visoko školovani akademski građani s jasnim sustavom i osjećajem odgovornosti, posebice prema navijačima.

Zbog svojih članskih prava, članovi se osjećaju kao dio kluba jer izravno ili njeizravno kreiraju njegovu politiku. Ukoliko se klub loše vodi, utoliko članovi mogu stvarati pritisak na vladajuću garnituru u njemu. Ovisno o klubu i njegovu statutu, mogu prikupljanjem određenog postotka potpisa svojega punoljetnog članstva sazvati skupštinu, na kojoj mogu izglasati nepovjerenje trenutačnoj upravi kluba. Prema veličini i financijskoj moći kluba, članovi na temelju članstva u klubu imaju različite povlastice poput prava prvenstva pri kupnji ulaznica, jeftinijih godišnjih pretplata, popusta u klupskom *fan shopu* i slično.

Za razliku od privatiziranih klubova koji mogu dijeliti dividende dioničarima, klubovi koji su u vlasništvu svojih članova stvaraju dobit samo sebi. Sve što klub upriličadi zadržava se u klubu i nastavlja ulagati u vlastiti pogon radi njegova napretka, financijske stabilnosti i održivosti poslovanja. Poslovanje je posve transparentno i svaki član ima pravo na uvid u njega jer klub svake godine na skupštini mora predočiti financijsko izvješće za prethodnu godinu. Budući da ovaj model upravljanja onemogućuje pribavljanje kapitala privatnim ulaganjima ili prodajom dionica na burzi, klupski prihodi stvaraju se isključivo aktivnostima kluba. Stoga klub svoju snagu crpi iz broja članova koji korelira s višim prihodima. Naime, brojni članovi kluba privlače sponzore te se tako olakšavaju i poboljšavaju pregovori s mogućim sponzorima. Razni sponzori suradnjom s tako upravljanim klubovima žele se probiti na tržište na kojem je taj klub popularan. Nudeći razne pogodnosti članovima kluba, zauzvrat dobivaju nove kupce koji su često dosta lojalni zbog povezanosti tog sponzora i njihova kluba.

Članski model razvija i održava blisku društveno-kulturnu vezu između zajednice i kluba. Svi socios klubovi, upravo zbog osjećaja pripadnosti članova, od velikog su značaja za grad, regiju ili državu iz koje potječu. Sve se više javlja kao otpor i odgovor na privatizaciju i komercijalizaciju nogometa u pokušaju da se tako on „vrati“ navijačima zbog kojih se igra i zbog kojih je dosegao današnje razine.

Iako gotovo i nema države bez nekoga kluba u vlasništvu navijača, neke države imaju razvijeniju socios kulturu od ostalih. Naziv „socios“ označava člana kluba, potječe iz Španjolske pa nije čudno da španjolske nogometne klubove, ponajprije nogometni klub Barcelonu, smatramo kolijevkom socios kulture. Iako je većina nogometnih klubova u Španjolskoj privatizirana na početku devedesetih godina 20. stoljeća, četiri su kluba ostala iznimke. FC Barcelona, Real Madrid CF, Athletic Club Bilbao i Club Atlético Osasuna ostali su ustrojeni kao udruge građana, ponajprije zbog kulturnog i nacionalističkog značaja za etničke skupine koje ih podupiru. Socios kultura iznimno je snažna i u drugoj državi Pirenejskog poluotoka, u Portugalu. Naime, tri najveća i najtrofejnija portugalska kluba, SL Benfica, FC Porto i Sporting CP u vlasništvu su svojih navijača. Sport Lisboa e Benfica, popularno zvana samo Benfica, ima oko 220 000 registriranih članova te je 2006. godine ušla u Guinnessovu knjigu rekorda kao klub s najviše članova.

Njemački i švedski socios model svojevrsna su varijacija na temu socios modela. Sličnost tih modela očituje se u tome što su njemački i švedski nogometni savez u svoje statute unijeli pravilo 50 + 1 kojim nalažu klubovima posebnu člansku strukturu, onu u kojoj će većinsko pravo glasa u klubu uvijek imati navijači. Tijekom godina oba saveza uspješno, ponajprije zbog pritiska navijača koji su na prvoj crti obrane tog pravila, odolijevaju raznoraznim pokušajima ukidanja tog pravila, što žele učiniti oni koji bi još više modernizirali moderni nogomet.

U Hrvatskoj ovaj model nažalost još nije zaživio u punom smislu riječi. Razlog tomu može se među ostalim tražiti u izostanku potpore medija koji o tom često pišu dosta skeptično, ali i u ne posve urednu pravnom sustavu koji očito dopušta razna zaobilaženja zakonskih odredbi. Najveće zasluge za promicanje i popularizaciju socios modela u Hrvatskoj zasigurno ima HNK Hajduk iz Splita koji svojim brojem članova iz godine u godinu pomiče vlastite granice i ruši svoje rekorde. Budući da i neki drugi klubovi počinju borbu za jači utjecaj navijača u upravljanju, treba se nadati da će položaj socios modela u Hrvatskoj ojačati.

3.2.1. FC Barcelona

3.2.1.1. O klubu

Nogometni klub Barcelona, kolokvijalno poznat i kao Barça, profesionalni je nogometni klub sa sjedištem u Barceloni (Katalonija, Španjolska) koji se natječe u La Ligi, prvom razredu španjolskog nogometa. Klub je 1899. osnovala skupina švicarskih, katalonskih, njemačkih i engleskih nogometaša predvođenih Joanom Gamperom. Ubrzo je postao simbol katalonske kulture i katalonizma, od čega potječe i njihov moto „Més que un club“ (hrv. Više od kluba). Za navijače Barcelone taj slogan nije nimalo beznačajan, nego im je sustav vrijednosti, *ethos* prema kojem bivaju. Dobar je primjer toga razdoblje u kojem je Barcelona nosila logo UNICEF-a na svom dresu, ne zato što su primali naknadu, već kao dokaz da klub stoji rame uz rame s UNICEF-om u njihovoj predanosti dobrobiti djece diljem svijeta.

Barcelona tradicionalno igra u tamnim nijansama plave i granat-prugama, od čega i dolazi nadimak kluba Blaugrana. Treći je najvredniji nogometni klub na svijetu, vrijedan 5,51 milijardu dolara, i četvrti najbogatiji nogometni klub na svijetu po prihodima, s godišnjim prometom od oko 800 milijuna eura. U 2018. godini Barcelona je postala prvi sportski tim koji je premašio milijardu dolara godišnjeg prihoda. Jedan je od tri člana osnivača La Lige koji nikada nisu ispali iz prve lige od svog osnutka 1929. godine, s Athletic Bilbaom i Real Madridom. Zanimljiv je podatak kako su sva tri kluba vođena *socios* modelom upravljanja klubovima.

Godine 2009. Barcelona je postala prvi španjolski klub koji je osvojio kontinentalni trostruki naslov koji se sastoji od La Lige, Kupa kralja i UEFA-ine Lige prvaka, a također je postala prvi europski nogometni klub koji je osvojio šest od šest natjecanja u jednoj godini, također osvojivši Španjolski superkup, UEFA-in Superkup i FIFA-ino Svjetsko klupsko prvenstvo. Ovu Barceloninu momčad, koja je pod trenerskom palicom Pepa Guardiole i grupe sjajnih nogometaša predvođena Lionelom Messijem osvojila četrnaest trofeja u samo četiri godine mnogi u sportu smatraju najboljom momčadi svih vremena.²⁵

Barcelona je jedna od najpopularnijih momčadi na svijetu pa nije iznenađenje da je klub jedan od najvećih po broju pratitelja na društvenim mrežama u svijetu među sportskim momčadima. Barceloninim navijačima, *culesima* (po nadimku), izjašnjava se oko 25 % španjolskog stanovništva, a u Europi i ostatku svijeta mnogima su omiljeni nogometni klub.

²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/FC_Barcelona

Igrači Barcelone osvojili su rekordnih dvanaest nagrada Ballon d' Or, kao i rekordnih šest FIFA-
inih nagrada za najboljeg igrača svijeta, a 2010. godine tri igrača koja su prošla kroz klupsku
omladinsku školu (Lionel Messi, Andrés Iniesta i Xavi) izabrana su za tri najbolja igrača na
svijetu na dodjeli FIFA-ine Zlatne lopte, što je neviđen pothvat za igrače iz iste nogometne
akademije, popularne La Masije.

Camp Nou, označen kao Spotify Camp Nou iz sponzorskih razloga, stadion je koji se
renovira te predstavlja dom Barcelone od njegova otvaranja 1957. godine. S planiranim
kapacitetom od 105 000 sjedećih mjesta bit će stadion s najvećim kapacitetom u Španjolskoj i
Europi te drugi najveći nogometni stadion na svijetu.

Žestoko suparništvo između dvije najjače momčadi španjolske nogometne lige već je
opjevano. Dvoboj između Barcelone i Real Madrida, poznat kao „El Clásico“, redovito ruši
granice gledanosti jedne nogometne utakmice. Od početka nacionalnih natjecanja klubovi su
viđeni kao predstavnici dviju suparničkih regija u Španjolskoj: Katalonije i Kastilje, kao i dvaju
gradova, Barcelone i Madrida. Suparništvo odražava ono što mnogi smatraju političkim i
kulturnim napetostima između Katalonaca i Kastiljanaca, koje neki autori čak vide i kao
rekonstrukciju Španjolskoga građanskog rata.²⁶ Već 1930-ih Barcelona je razvila reputaciju
simbola katalonskog identiteta, suprotnog centralističkim tendencijama Madrida. Tijekom
diktature Francisca Franca svi regionalni jezici i identiteti u Španjolskoj bili su suspregnuti
zbog čega je većina građana Barcelone bila u snažnoj oporbi prema fašističkom režimu. U tom
je razdoblju, zbog svoje povezanosti s katalonizmom, Barcelona dobila svoj moto (Més que un
club). Jako dugo traje kontroverza o tome koliko je Francova vladavina utjecala na aktivnosti i
rezultate na terenu Barcelone i Real Madrida. Mnogi smatraju da je taj režim u mnogočemu
pogodovao kraljevskom klubu iz Madrida.

Nogometni je klub Barcelona, kao simbol katalonskog identiteta i ponosa, u jeku borbi
protiv centralističkih težnji često viđen kao bastion katalonskog nacionalizma. Vjerojatno u
tome treba tražiti temeljni razlog zašto navijači kluba s posebnom strašću i privrženošću prate
momčad. Jasno da je to posebno istaknuto u Katalonaca koji su bili dijelom tih borbi. Kasnijim
uspjesima kluba i s tim povezanom sve većom popularnošću ostatak nogometnog svijeta
prigrlio je vrijednosti kluba čiji moto pokazuje svoju posebnost i duboku emocionalnu
povezanost s navijačima. Nije stoga čudno da je Barcelona u vlasništvu svojih navijača i da
pojam socios i u nogometnih laika stvara asocijaciju na pionira ovog modela upravljanja
nogometnim klubom.

²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/FC_Barcelona

3.2.1.2. Pravni oblik, članstvo i članska prava

Pravno su svi španjolski klubovi do 1990. bili ustrojeni kao sportske udruge. Te godine donesen je zakon prema kojem su klubovi trebali imati specifičnu formu sportskog društva s ograničenom odgovornošću (na španjolskom jeziku Sociedad anonima deportiva – S.A.D.). Barceloni je, kao što je već rečeno, zbog važnoga društvenoga konteksta dopušteno da ostane u pravnom obliku udruge građana pa je tako i dalje u vlasništvu svojih članova.

Barcelona ima oko 150 000 članova, a članarina, koja iznosi 208 eura godišnje, plaća se u cijelosti u prosincu ili siječnju svake godine. Djeca mlađa od šest godina mogu se prijaviti besplatno, a ona od 6 do 14 godina plaćaju dio godišnje pristojbe. Postajanje članom kluba je sve do prije nekoliko godina bilo znatno otežano navijačima izvan Katalonije. Naime, zbog svoje bliske povezanosti s katalonskom politikom i radi zaštite lokalnih veza Barcelona je dugo godina ograničavala članstvo i tako odolijevala brzom financijskom rješenju koje bi novi članovi donijeli. Prepreke su označavale da ako želite postati socios, morali ste imati bliskog rođaka koji je već član ili ste se morali osobno prijaviti za „obvezujuću karticu“, što znači najmanje tri godine članarine bez većine prava i pogodnosti. Na sreću za teritorijalno udaljenije zaljubljenike u Barcelonu, dolaskom Joana Laporte na predsjednički stolac, trogodišnje razdoblje mirovanja članskih prava otišlo je u povijest kao i osobni dolazak u prostorije kluba radi učlanjivanja.²⁷

Svaki punoljetni član u godini održavanja izbora za predsjednika ima pravo glasa. Izbori se provode prema demokratskom načelu jedan član = jedan glas. Uvjet za kandidaturu skupljanje je potpisa od barem 2 % ukupnoga punoljetna članstva. Kandidat u svojoj kandidaturi iznosi svoj plan i program, na kojem je i njegov popis kandidata za članove upravnog odbora. Na izborima za Upravni odbor članovi kluba mogu izabrati između lista koje moraju imati između 14 i 21 člana, a koje predvodi nositelj kandidature, budući predsjednik kluba i Upravnog odbora. Članovi uspoređuju predložene kandidate te biraju najboljeg po svom izboru. Svaki kandidat za predsjednika, uza solidaran supotpis svojih kandidata za članove upravnog odbora, mora potpisati bankovno jamstvo od 15 % temeljnoga kapitala kluba. U osnovi je to zaštitna mjera za kojom klub poseže kako bi se zaštitio od gubitaka. Ako klub izgubi novac u fiskalnoj godini, tada bi predsjednik i njegovi članovi odbora morali koristiti bankovno jamstvo kako bi nadoknadili gubitke. Ako klub uspješno posluje pa ne gubi novac, on im se vraća na završetku mandata. Održava se samo jedan krug izbora, a pobjednik je kandidat s najviše glasova, neovisno o osvojenom postotku. Drugi je krug moguć isključivo

²⁷ <https://9campnou.com/how-to-become-fc-barcelona-socio/>

ako dva ili više predsjedničkih kandidata imaju jednak broj glasova, no to se nije dogodilo ni jedan put u dosadašnjih četrnaest održanih izbora. Na posljednjim izborima održanim 2021. godine pobjedu je odnio trenutni predsjednik Joan Laporta s 30 184 glasa, što je 54,28% od ukupnog broja glasača. Posebnost je posljednjih izbora omogućivanje i elektroničkoga glasanja i glasanja putem pošte zbog pandemije koronavirusa, pa je klub primio oko 20 000 glasova poštom jer mnogi članovi nisu htjeli izazivati gužve glasanjem na biralištima.

Predsjednik je izabran na mandat od šest godina, a isti predsjednik može biti izabran za najviše dva mandata. Također, članovi mogu provesti referendum za opoziv predsjednika ili drugog člana upravnog odbora. Jedan ili više članova upravnog odbora mogu biti opozvani ako glasanje o povjerenju zatraži pet članova upravnog odbora, 5 % članova ili 50 % zastupnika u skupštini. Za provedbu opoziva potrebna je dvotrećinska većina više od 10 % članova koji su izišli na izbore.

Barcelonom upravljaju izabrani predsjednik i Upravni odbor, a tijelo kojem oni odgovaraju je Skupština. Redovita Skupština sastaje se jednom godišnje. Na njoj vodeći dužnosnici iznose poslovne informacije za prethodnu sezonu te prezentiraju plan i proračun za iduću sezonu koji se daje na glasanje. Na skupštini prisustvuje dio članova s najduljim stažem, dio ždrijebom izabranih članova, Upravni odbor i predsjednik, članovi komisija i bivši predsjednici te članovi s posebnim zaslugama. Važnost koju imaju članovi Barcelone ogleda se i u postojanju senata, tijela koje se sastoji od tisuću članova s najdužim članskim stažem i koje ima savjetodavni karakter prema upravi kluba. Postoji i šest komisija: ekonomska, disciplinska, tehnološka, komisija za transparentnost i kontrolu, društvena komisija i komisija klubova navijača. Dio članova komisija izabire Upravni odbor, a dio su ugledni članovi kluba, ovisno o pojedinoj komisiji.²⁸

Bez učlanjivanja u klub i postajanja *sociosa* ne može se kupiti sezonska pretplata. Zbog iznimne potražnje za godišnjim ulaznicama proces traje oko deset godina, ali može se, osobno u prostorijama kluba, prijaviti za listu čekanja dvije godine od dobivanja članske kartice te nakon toga tri godine svake godine osobno dolaziti u prostorije obnoviti prijavu.²⁹ Čekanje se na kraju isplati jer Barcelona ima jedne od najskupljih običnih ulaznica i jedne od najjeftinijih sezonskih ulaznica na svijetu. Članovi Barcelone dobivaju besplatan i neograničen pristup Barca +, službenome medijskom kanalu kluba. Nedavno je Barcelona uvela i Premium članstvo po kojem, za 40 eura godišnje, premium članovi imaju mogućnost ranijeg pristupa ulaznicama

²⁸ Brbić, M.: „Komparativna analiza korporativnog upravljanja u vodećim nogometnim klubovima u Engleskoj, Španjolskoj, Njemačkoj, Italiji i Hrvatskoj“. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, 2020.

²⁹ <https://9campnou.com/how-to-become-fc-barcelona-socio/>

za utakmice, popusta od 10 % za nogometne utakmice, besplatna printa na dresovima, ekskluzivna darivanja i natjecanja. Za svako premium članstvo klub donira 1 euro Zakladi FC Barcelona cilj koje je unaprijediti kvalitetu života ranjive djece i mladih obrazovanjem, zdravstvom i sportom. Također, klub donira 0,7 % godišnje zarade Zakladi, a igrači 0,5 % svoje plaće.³⁰

3.2.2. HNK Hajduk

3.2.2.1. O klubu

Hrvatski nogometni klub Hajduk iz Splita začetnik je i najpoznatiji primjer socios modela u Republici Hrvatskoj. Ponos Dalmacije nastao je u Pragu, u kojem su četvorica splitskih studenata (Fabjan Kaliterna, Vjekoslav Ivanišević, Lucijan Stella i Ivan Šakić) osim fakultetske literature upijali treninge i utakmice Sparte i Slavije. Među mladim Splićanima vrlo se brzo pojavila ideja da nogomet predstave svojim sugrađanima, a nakon što je u grad podno Marjana stigla i prva lopta, zakotrljala se priča koja i danas traje. U moru prijedloga za ime kluba prihvaćen je onaj profesora Josipa Barača: „Upali ste mi nepozvani, bez kucanja, poput pravih hajduka... Neka vam je to ime – Hajduk! Kao što znate, ta riječ u našem narodu označava nešto najljepše, junaštvo, poštenje, drugarstvo, prkos moćnomu, zaštitu slabomu. Budite dostojni tog imena“, legendarna je izjava profesora Barača nakon koje je trebalo odraditi još samo formalnosti oko osnutka kluba. Već tu nastali su prvi problemi jer austro-ugarskoj vlasti nije se svidio Hajdukov grb na kojem je dominirala šahovnica. Ipak, san praške četvorke postao je java 13. veljače 1911., kada je Carsko namjesništvo u Zadru odobrilo rad kluba.³¹ Hajduk, od osnutka do danas, nikada nije mijenjao ime.

Prvi predsjednik Hajduka bio je Kruno Kolombatović, a prvi trener, pod čijim je vodstvom ostvarena i prva pobjeda, Čeh Oldrich Just. Splitski Talijani, okupljenim pod imenom Calcio Spalato, pregaženi su s 9 : 0, a povijesni prvi pogodak koljenom je postigao Šime Raunig. Ubrzo je označena mobilizacija zbog početka Prvoga svjetskog rata i većina igrača otišla je na bojište, a sve do kraja rata klub nije igrao utakmice. Godine 1924. u početnoj jedanaestorci reprezentacije zaigrala su čak desetorica hajdukovaca, a to je bio pothvat koji je danas gotovo nemoguće zamisliti u nekoj nacionalnoj selekciji. Tada je Hajduk dobio nadimak koji i danas ponosno nosi – „majstor s mora“. Tri godine kasnije, u neizvjesnoj utrci s beogradskim BSK-om, Hajduk osvaja povijesni prvi naslov prvaka države. Prvak Banovine Hrvatske Hajduk

³⁰ <https://foundation.fcbarcelona.com/home>

³¹ <https://www.index.hr/sport/clanak/slavna-povijest-slavnog-kluba-hajduk-od-osnutka-do-pocetka-90ih/537467.aspx>

postaje 1941., ali na žalost opet je rat, ovaj put Drugi svjetski, među ostalim uništio još jednu izvrsnu generaciju Hajduka. Jednu od najvećih, ako ne i najveću pobjedu izvan nogometnog terena klub je ostvario 1945. godine. Ponudu da se preseli u Beograd i postane klub Jugoslavenske narodne armije vodstvo bijelih energično je odbilo, jer Hajduk je bio i ostao ponos Splita i Dalmacije. Hajduk 1946. osvaja prvenstvo Narodne Republike Hrvatske, a 1947. ostala je upamćena kao jedna od najvažnijih godina u povijesti kluba jer u Hajduk je tada stigao Bernard Vukas Bajdo koji će obilježiti idućih deset godina i postati ikona kluba.

Prvo od dva velika zlatna doba Hajduka počelo je s osvojenim naslovom prvaka 1950. godine. Uoči odlučujućeg dvoboja na Starom placu za titulu, osnovana je navijačka skupina Torcida. Zvezda je povelala, ali golovima Vukasa Hajduk preokreće, osvaja prvenstvo bez poraza i postaje jedini klub koji je u tome uspio. U sljedećim godinama nastala je krize pa je nakon 16 godina čekanja od prošlog naslova Hajduk 1971. napokon osvojio naslov prvaka, senzacionalnim preokretom protiv Partizana u Beogradu. Dogodine stiže novi Kup, a ubrzo na klupu stiže legendarni Tomislav Ivić, koji s predsjednikom Titom Kiriginom započinje dominaciju u Jugoslaviji i novo zlatno doba kluba. Godina 1991. posebna je u povijesnom kontekstu zbog novonastale političke situacije i političkih previranja. Hajduk je na početku svibnja odigrao utakmicu u Beogradu protiv Crvene zvezde i osvojio posljednji jugoslavenski Kup maršala Tita. Potkraj 1992. godine počelo je prvenstvo Hrvatske i Hajduk je osvojio nekoliko uzastopnih naslova. U sezoni 1993./94. Hajduk zbog Domovinskog rata nije mogao igrati na Poljudu, a protiv Ajaxa igrao je u Ljubljani i slavio rezultatom 1 : 0 te tako tu sezonu učinio pamtljivom i zbog najuspješnijeg rezultata u Ligi prvaka.³² U novom stoljeću bijeli su osvojili tri naslova prvaka (posljednji 2005.) te pet kupova Hrvatske (posljednji 2023.). Rezultati su to koji, uzevši u obzir veličinu i povijesne uspjehe kluba, zasigurno ne zadovoljavaju njegove zahtjevne navijače.

Što se tiče simbola kluba, na prvim utakmicama igrači Hajduka imali su crveno-bijele pruge okomito kombinirane, kao simbol hrvatskoga grba. Dres je kasnije imao crvenu boju kao simbol Hrvatske, plavu boju kao simbol mora i Dalmacije, a bijelim slovima ispisano je Hajduk. Opet simbolično, kasnije se ponajviše pojavljivala bijela boja na dresovima, u kombinaciji s plavim hlačama i čarapama, kao simbolom jedara na moru, i od tada Hajdukovi igrači imaju naziv bili, odnosno bijeli. Grb je Hajduka šahovnica s 25 polja oko koje je plava vrpca s natpisom Hajduk (iznad) i Split (ispod). Četiri okomite crte na plavoj vrpici u sredini između natpisa Hajduk i Split označavaju četiri osnivača kluba, četiri praška studenta. Hajduk je svoje utakmice igrao na Starom placu pokraj stare plinare, a zanimljivo je da se stadion nalazi odmah

³² <https://www.index.hr/sport/clanak/slavna-povijest-slavnog-kluba-hajduk-od-osnutka-do-pocetka-90ih/537467.aspx>

pokraj rodilišta pa se tako govorilo da je svakom malom Splitsaninu prvi pogled na vanjski svijet Hajdukov plac. Od 1979. Poljud, gradski stadion izgrađen jer je Split dobio organizaciju Mediteranskih igara, postaje novi stadion Hajduka.³³

Zbog svoje važne povijesti, Hajduk se doživljava među ključnim čimbenicima u oblikovanju identiteta Dalmacije i Splita. Važnost i tradiciju kluba potkrepljuje rast broja članova iz godine u godinu, a povezanost navijača i kluba najbolje se ogleda u tome da mnogi od njih kažu kako se za Hajduk ne samo navija već se za njega živi.

3.2.2.2. Pravni oblik

Hajduk je danas organiziran u pravnom obliku sportskoga dioničkog društva. Sve do 2008., kada je započeo i završio prvi proces obveznog preoblikovanja sportske udruge za natjecanje u sportsko dioničko društvo, bio je udruga građana. Hajduk je tako promijenio svoj pravni okvir i spasio se od Damaklova mača stečaja te s njime povezanih teških posljedica. Naime, HNK Hajduk se 2008. godine nalazio u uistinu nezavidnoj situaciji. Godinama je imao blokiran račun, ponajprije zbog poreznog duga državi. Iako zakoni Republike Hrvatske zabranjuju višegodišnje poslovanje u blokadi, Hajduku je to „uspijevalo“ gotovo deset godina. Na koncu pravnim bravurama iscrpljen i netransparentnim poslovanjem osiromašen, klub je sve dužnike koji su pristali pretvorio u dioničare. Samo preoblikovanje obavljeno je u nekoliko krugova u kojima se klub rasteretio dugova te mu se uplatilo oko 80 milijuna kuna svježega kapitala čime se podmirilo 30-ak milijuna kuna duga vjerovnika koji nisu željeli pretvoriti dug u udjele. Tako se stvorio početni kapital za daljnji rad, ali glavni problem kluba je i dalje ostao isti – loše upravljanje.³⁴ Nameće se zaključak da se Grad Split, kao većinski dioničar kluba, u biranju vodstva kluba vodio političkom podobnosti, a ne sposobnosti.

Sredstva namaknuta u preoblikovanju nerazumno su trošena pa se, tek tri godine nakon uspješno provedena preoblikovanja, Hajduk ponovno našao u financijskim problemima. Grad, kao većinski dioničar nakon preoblikovanja, nije znao što napraviti s klubom pa je mač stečaja opet prijetio. Tada se, organizacijom prosvjeda pred zgradom Grada Splita, na noge digao Klub navijača Torcida Split, koji su tražili od Grada dopuštenje da članovi kluba preko udruge Naš Hajduk biraju članove Nadzornog odbora kluba. Budući da je Gradsko vijeće u skladu sa Zakonom o sprječavanju sukoba interesa trebalo provesti javni natječaj za popunjavanje mjesta u Nadzornom odboru Hajduka, konačan prijedlog rješenja kojim bi se navijačima omogućilo

³³ https://hr.wikipedia.org/wiki/HNK_Hajduk_Split

³⁴ <https://nashajduk.hr/kako-je-osmisljen-projekt-naseg-hajduka/>

biranje nadzornika izgledao je tako da se raspiše javni natječaj i da su navijači oformljeni u udruhu Naš Hajduk s Gradskim vijećem definirali uvjete budućih nadzornika. Kako je po tom Zakonu bilo nužno oformiti povjerenstvo u kojem će sjediti članovi Gradskog vijeća, oformljen je tim u kojem su za vanjske savjetnike uvršteni članovi Udruge. Povjerenstvo prima i provjerava zadovoljavaju li prijavljeni kandidati formalne uvjete natječaja, a sve one koji zadovoljavaju predaju se na glasanje članovima udruge Naš Hajduk. Poslije izbora sedam kandidata s najviše glasova dostavlja se u Povjerenstvo koje od toga izrađuje prijedlog odluke o imenovanju članova Nadzornog odbora Hajduka i koje predaje na glasanje Gradskom vijeću koje prihvaća ili odbija prijedlog navijača.³⁵ Sama suradnja između Grada i udruge te to da je Gradsko vijeće mahom prihvaćalo prijedloge udruge za izbor Nadzornog odbora rezultat je posebnih pravopolitičkih okolnosti.

Budući da grad Split kao većinski (kontrolni) dioničar svoje najbitnije upravljačko pravo prepušta udruzi bez izravne protučinidbe u zamjenu, postavlja se pitanje što time dobiva. Neizravna protučinidba mogla bi se iščitati iz odredbi obveznopravnog ugovora koji je na rok od četiri godine udruha „Naš Hajduk“ sklopila s HNK Hajdukom. Ugovorom se utvrdilo da se članstvo u udruzi stječe uplatom godišnje članarine izravno Hajduku kao sportskom dioničkom društvu i traje do isteka kalendarske godine u kojoj je godišnja članarina uplaćena. Članovi Udruge time izravnim uplatama financiraju klub, a to čine s osnova prava koja im je povodu izbora članova nadzornog odbora „prepustio“ većinski (kontrolni) dioničar. Neizravna protučinidba vidljiva je i u broju gledatelja na domaćim utakmicama HNK Hajduk s.d.d. što se može povezati i s voljom većinskog (kontrolnog) dioničara da prepusti dio svojih ovlasti udruzi navijača i simpatizera. Ne treba zaboraviti da je Hajduk do nedavno bio udruha građana, stoga se ne čini uzaludnom zamisao da se taj „članski“, tradicionalni potencijal iskoristi kao poticaj poslovanju kluba ustrojena u obliku dioničkog društva.³⁶

U procesu preoblikovanja u sportsko dioničko društvo temeljni kapital društva određen je na 268 216 000,00 kn i podijeljen na 536 432 dionice s nominalnim iznosom od 500 kuna. Sve su dionice redovne i glase na ime.³⁷ Većinski dioničar kluba jest Grad Split s udjelom od 65,92 %, a potom slijedi udruha Naš Hajduk s udjelom u temeljnom kapitalu od 30,60 %. Udruha Naš Hajduk iznimno je važan dioničar društva, no nije svoje dionice stekla u postupku preoblikovanja nego 2017. godine kad je potpisala ugovor s Tommyjem d.o.o. za otkup 24,53

³⁵ <https://nashajduk.hr/kako-je-osmisljen-projekt-naseg-hajduka/>

³⁶ Petrović, S., Ceronja, P. i Ivkošić, M.: *Pravni oblici sportskih klubova u Republici Hrvatskoj*. U: Kačer, H. (ur.) *Sportsko pravo*. Split, Pravni fakultet u Splitu, 2018., str. 595

³⁷ Članak 9. Statuta HNK Hajduk s.d.d., dostupan na <https://hajduk.hr/klub/statut>

% dionica uz rok otplate od deset godina. Tvrtka Tommy ponudila je udruzi Naš Hajduk dionice koje je do tog trenutka stekla, a Udruga je, jer je među ostalim i osnovana radi stjecanja dionica u ime svih svojih članova i navijača, ponudu prihvatila i upustila se u dugoročan mukotrpan proces njihove otplate jer se navedene dionice ne otplaćuju iz članarina, nego isključivo od donacija. Uz otkup dionica od Tommyja d.o.o., do trenutačna broja dionica udruga je došla otkupljivanjem manjeg dijela dionica od nekoliko prijašnjih dioničara te je tim stjecanjem dionica udruga postala drugi najveći dioničar društva, a sve to u skladu s jednim od temeljnih ciljeva udruge – stjecanje vlasničkih udjela u HNK Hajduk Split. S tim ciljem, skupština udruge Naš Hajduk jednoglasno je 2016. godine odlučila da se članarine više neće donirati klubu, već će se pozajmljivati, bez ikakve kamate, kako bi se u trenutku buduće dokapitalizacije te pozajmice pretvorile u nove dionice. Bitno je napomenuti kako Udruga neće tražiti povrat navedene pozajmice, već će se ona isključivo upotrebljavati u dokapitalizaciji, kad i ako je bude bilo. Do tada Hajduk sredstvima od pozajmice raspolaže kako želi.³⁸

Što se izbora za Nadzorni odbor tiče, Statutom kluba propisano je da članovi Nadzornog odbora moraju biti izabrani među kandidatima koji su sudjelovali na demokratskim izborima za Nadzorni odbor Društva koje provodi udruga navijača Društva među svojim članovima, a koja ima ukupno najviše članova u posljednjih pet godina.³⁹

Nadzornici se biraju običnom većinom na Glavnoj skupštini, mandat im traje četiri godine i mogu biti reizabrani. Posljednji, ukupno četvrti demokratski izbori u HNK Hajduk održani su 15. srpnja 2022. godine. Izborni proces započeo je objavom natječaja na samom kraju svibnja da bi se, u iduća dva tjedna, svi oni koji zadovoljavaju uvjete mogli prijaviti na izbore. Zatim je njihove prijave pregledalo Izorno povjerenstvo. Od 1. srpnja imena kandidata bila su poznata javnosti pa su se u dva tjedna svi navijači imali priliku s njima поблиže upoznati te na izborni dan 15. srpnja glasati za svoje favorite. Važno je i istaknuti kako su ovo drugi elektronički izbori te su i ovi, kao i oni prije četiri godine, najveći ikada održani u Hrvatskoj na taj način. Registriranih članova na izborima bilo je 5951 od kojih je 4781 iskoristilo svoje člansko pravo te izabralo nove članove Nadzornog odbora. Najviše glasova dobio je Aljoša Pavelin (7506) sljedeći je Goran Jujnović Lučić sa 6711 glasova, a na trećem se mjestu našao Lukas Oliver Pavić sa 6648 glasova. Zatim je odabran Dražen Zec sa 6125 glasova, a peti nadzornik postao je Roberto Bitunjac sa 6062 glasa.

Kontinuirano članstvo svakomu biraču donosi između jednog ili tri glasa tako da članovi s više godina su mogli imati tri glasa.⁴⁰ Budući da Statut kluba propisuje sedmeročlani ili peteročlani

³⁸ <https://nashajduk.hr/udruga-nas-hajduk-otvoreno-o-nedoumicama-i-mitovima-za-nacional-news-magazin/>

³⁹ Statut HNK Hajduk s.d.d. čl. 28. st. 3., dostupan na <https://hajduk.hr/klub/statut>

⁴⁰ <https://hajduk.hr/vijest/izabran-novi-nadzorni-odbor-hajduka-/14978>

Nadzorni odbor, odlukom Glavne skupštine dioničara iz 2021. godine Nadzorni odbor ima pet članova pa je, s mandatom na četiri godine, on u novom sastavu započeo s radom 1. rujna 2022. godine. Među ostalim je zadaćama Nadzornog odbora temeljna ta da bira i opoziva članove Uprave.

Uprava društva sastoji se od jednog do tri člana prema odluci Nadzornog odbora. Ako se Uprava sastoji od dva ili tri člana, jedan se imenuje za predsjednika Uprave. Mandat članova Uprave može trajati maksimalno četiri godine. Nakon isteka mandata, član Uprave može ponovo biti biran bez ograničenja broja mandata. Trenutačna Uprava Hajduka, izabrana 2020. godine, ima tri člana, a to su: Lukša Jakobušić kao predsjednik Uprave te Marinka Akrap i Ivan Matana kao članovi Uprave. Iako, čini se, uživaju većinsku potporu navijača, četverogodišnji mandat na koji su te godine izabrani uskoro im istječe pa će novostvoreni Nadzorni odbor imati važan zadatak. Sigurno da bi dugo iščekivani naslov prvaka Hrvatske nogometne lige odluku o reizboru poprilično olakšao.

3.2.2.3. Članstvo i članska prava

Članstvo u Hajduku, kao kamen temeljac socios modela upravljanja, presudno je. Prema Statutu, Društvo priznaje status člana kluba HNK Hajduk svim članovima navijačkih udruga HNK Hajduk s kojima Društvo sklopi ugovor o suradnji.⁴¹ Hajduk je ugovor o suradnji sklopio s Udrugom Naš Hajduk, a Udruga s mnogim društvima prijatelja Hajduka. Najbitnije je da se svima, prema spomenutoj statutarnoj odredbi, na temelju ugovora o suradnji priznaje status člana HNK Hajduka. Ugovorom o suradnji između HNK Hajduk i Udruge Naš Hajduk određeno je da se članstvo u Udruzi stječe uplatom godišnje članarine izravno Hajduku i traje do isteka kalendarske godine u kojoj je godišnja članarina uplaćena. Poslije isteka razdoblja trajanja članstva, ono se obnavlja za iduću kalendarsku godinu novom uplatom godišnje članarine, te se na opisan način može obnavljati neograničen broj puta. Odmah poslije uplate godišnje članarine, Hajduk je dužan izdati članu člansku iskaznicu ili je poslati na kućnu adresu člana unutar trideset dana od dana uplate. Na članskoj iskaznici bit će navedeni ime, prezime, grad, svojstvo člana Udruge, kalendarska godina za koju članstvo vrijedi te broj koji je članu dodijelio Hajduk prema redoslijedu prijave u članstvo.⁴² Udruga Naš Hajduk već od osnutka započela je s učlanjivanjem i naplatom članarine te je već 2011. godine sav iznos od 830 700 kuna doniran klubu. U idućim godinama operativnu naplatu članarina preuzeo je sam klub te

⁴¹ Članak 6. Statuta HNK Hajduk s.d.d., dostupan na <https://hajduk.hr/klub/statut>

⁴² <https://hajduk.hr/pdf/ugovor-nas-hajduk-i-hnk-hajduk/61>

članstvo stagnira i pada na ispod 5000 članova, a na početku 2016. godine, smatrajući kako potencijal članstva nije do kraja iskorišten, Udruga je odlučila nastaviti voditi i samu operativu. Članarina u Udruzi je prihod Udruge, no ona se izravno uplaćuje na račun Hajduka te se knjigovodstveno vodi kao pozajmica, a na plasirani se novac ne naplaćuje kamata.⁴³

Udruga Naš Hajduk prikuplja članove za HNK Hajduk u suradnji s društvima prijatelja Hajduka koja imaju potpisan ugovor s Udrugom Naš Hajduk. Društava prijatelja Hajduka trenutačno je oko 70 jer taj broj raste gotovo dnevno. Osim onih u Hrvatskoj, društva prijatelja Hajduka okupljaju zaljubljenike u Hajduk iz mnogih zemalja kao npr. iz Njemačke, Švedske, SAD-a ili Australije.

Cijena članstva je 20 eura za punoljetne, a 10 eura za maloljetne i starije od 65 godina. Postoji i mogućnost obiteljskog članstva koje omogućuje popust 2 eura na svakog dodatnog člana obitelji, do pet članova. Na dan 20. ožujka 2024. Hajduk je imao gotovo 105 515 članova za 2024. godinu, čime je već oborio svoj rekord u broju članova postavljen prošle godine, što klubu donosi 1 674 626 eura. Brojke su to na razini najvećih navijački vođenih svjetskih klubova i pravi pokazatelj istinske ljubavi prema klubu. Uz mnoge razloge poput nade navijača u naslov prvaka zbog objektivno najbolje momčadi u novijoj povijesti kluba zasigurno je veliku ulogu u ovolikom broju članova ovako rano u godini imao i povratak u klub legendarnoga hrvatskog reprezentativca Ivana Perišića. Njegov povratak i odluka da igra za samo jedaneuro mjesečno, kao i Nikola Kalinić, presedan je na najvišim nogometnim razinama te tako Hajduk postavlja neke nove standarde, suprotne smjeru u kojem je krenuo moderni nogomet.

Uz najbitniju člansku pogodnost odabira Nadzornog odbora, članovi Hajduka imaju i mnoge druge. Pravo prvokupa ulaznica na domaćim utakmicama jedno je od njih, pa tako članovi mogu ranije doći do svoje. Zbog brojnosti članstva i velike potražnje za ulaznicama, onima koji nisu članovi gotovo je nemoguće nabaviti ulaznice za utakmice na Poljudu. Uz to, članovi ostvaruju popust od 12 % prilikom kupnje godišnje pretplate i 12 % popusta na sve kupnje u Hajdukovim *fan shopovima* i *webshopu*. Mogući su i fotografiranje na Poljudu u povodu vjenčanja te vrijedan poklonpaket za novorođenčad ako ih roditelji učlane u prvome mjesecu života. Također, članstvom se ostvaruje pravo na sudjelovanje na Čakulama (razgovoru) s Upravom i Nadzornim odborom kluba.⁴⁴

⁴³ <https://nashajduk.hr/udruga-nas-hajduk-otvoreno-o-nedoumicama-i-mitovima-za-nacional-news-magazin/>

⁴⁴ <https://hajduk.hr/klub/clanstvo>

3.2.3. Njemački socios model

Kada se razgovara o Njemačkoj, većini ljudi u nas prva je misao – obećana zemlja. Bundesliga i cjelokupan njemački nogomet upravo su zrcalo Njemačke kao zemlje i Nijemaca kao naroda. Besprijeckorno usklađen mehanizam, koji ponajprije djeluje u korist onih zbog kojih profesionalni sport postoji – navijača, ljubitelja sporta, zajedništva i kvalitetno provedena vremena. Njemački klubovi neprekidno rastu zahvaljujući spoju navijačke strasti i snažne ekonomske potpore putem utjecajnih, svjetski poznatih poduzeća i brendova. Navijači na prvome mjestu i s prevladavajućim utjecajem te investitori na drugome mjestu, temeljne su odrednice ovog mješovitog modela upravljanja nogometnim klubovima. Iako kombinira najbolje iz svjetova socios modela i privatnog vlasništva, njemački model mnogo je bliže članskom spektru zbog cilja donošenja pravila, pa možemo govoriti o posebnoj inačici socios modela njemačkih nogometnih klubova.

Nogomet je u Njemačkoj, kao i u ostatku nogometnog svijeta do jačanja nogometne industrije, bio vrlo jednostavan jer su svi klubovi prve i druge njemačke lige bili registrirani kao sportske udruge građana pa su, u skladu s ustrojem, odluke u njima donosili njihovi članovi koji su birali Upravu te su samim time izravno utjecali na djelovanje i upravljanje klubom. Devedesetih godina prošlog stoljeća njemački nogometni klubovi uložili su znatna sredstva radi uspjeha u europskim natjecanjima, ali postalo im je jasno da moraju pronaći novi model ustroja klubova kojim će se omogućiti financijski jakim ulagačima da steknu članske udjele u njima, ali uz očuvanje položaja i značaja sportskih udruga.

Stoga Njemački nogometni savez (DSF) najprije donosi odluku o mogućnosti dodjeljivanja licencije za natjecanje trgovačkim društvima kapitala da bi od 1. siječnja 1999. statut DSF-a dopustio da se profesionalni pogon odvoji i ustroji kao trgovačko društvo jer prema statutu klub – trgovačko društvo može dobiti licenciju za natjecanje u saveznom ligama, ali uz uvjet da 50 % +1 pravo glasa u klubu ima udruga iz čijeg je profesionalnog pogona klub i nastao. Savez pravilom 50 + 1 („Regel 50 + 1“) želi spriječiti da investitori steknu većinsko pravo glasa u klubu jer postoji bojazan da bi investitor kao većinski član zanemario idealne ciljeve sportske udruge te da bi se u odlučivanju isključivo vodio vlastitim (financijskim) interesima.

Klubovima je dopušteno preuzimanje pravnoustrojbenog oblika dioničkog društva, društva s ograničenom odgovornošću i komanditnog društva na dionice. Većina klubova iskoristila je tu mogućnost pa su npr. Bayern, HSV i Eintracht Frankfurt svoje profesionalne sekcije ustrojili u oblik dioničkog društva, Bayer Leverkusen, Wolfsburg i TSG Hoffenheim odabrali su društvo s ograničenom odgovornošću, a Borussia Dortmund izabrala je, hrvatskom pravnom sustavu nepoznat, oblik komanditnog društva na dionice čiji je komplementar društvo s ograničenom odgovornošću. Borussia Dortmund ujedno je i jedini klub čije dionice kotiraju na uređenom tržištu, a Bayer Leverkusen, Wolfsburg i TSG Hoffenheim predstavljaju iznimke od pravila

50 + 1. Naime, o iznimci govorimo kada neki trgovac sponzor najmanje 20 godina i u znatnom iznosu financira klub. Odluka kojom se dopušta iznimka od pravila 50 + 1 redovito sadržava uvjet da je sponzor kojem je dopušteno stjecanje većine dionica ili udjela dužan nastaviti sponzorirati i amaterske sekcije toga kluba u istom opsegu te ne smije otuđiti svoje udjele osim ako ih bez naknade ne ustupa natrag udruzi. Ta odredba unesena je u statut Saveza na zahtjev Bayer Leverkusena pa se zato popularno naziva Lex Leverkusen.⁴⁵

Posebnost njemačkog nogometnog sustava je u tome da se klubovi sportske udruge ne odlučuju na direktno preoblikovanje, već oni osnivaju nova trgovačka društva kapitala u koja kao uloge unose cijelo poduzeće ili profesionalni pogon kao jedan ustrojbeni dio poduzeća i tvrtku. Tako npr. u najvećem njemačkom klubu – dioničkom društvu FC Bayern München AG udruga FC Bayern München e.V. drži 75% dionica, a preostalih 25 % drže Adidas AG, Audi AG, Allianz SE, svaki po 8,33 %. Što se tvrtke tiče, karakteristični sastojak ostaje isti, a mijenja se samo pravni oblik pa je tako npr. tvrtka udruge – FC Bayern München e.V., a tvrtka dioničkog društva Bayern München AG. Trgovačkim društvima (društvima kćerima) koja su osnovale nogometne udruge samostalno ili s partnerima ulagačima njemački nogometni savez izdaje licenciju za natjecanje, a udruge i dalje djeluju kao imatelji udjela, u pravilu s prevladavajućim utjecajem u društvu. Upravljačka prava udruga koje imaju udjele u društvima kćerima zaštićena su pravilom 50 + 1 čija je svrha da udruga osnivač (društvo majka) uvijek drži većinu glasačkih prava u glavnoj skupštini kluba (trgovačkog društva kćeri) bez obzira na moguće manji postotak sudjelovanja u temeljnom kapitalu.⁴⁶ Odlučujuće je stoga pitanje većine od ukupnog broja glasova na skupštini kluba što ne mora nužno odgovarati udjelima u temeljnom kapitalu kluba (trgovačkog društva kapitala). Pravilo 50 + 1 dopušta da se većina kapitala nalazi u vlasništvu privatnih investitora, ali članovi kluba i dalje moraju imati mogućnost utjecaja na rad u klubu i pravo biranje Uprave kluba na jedini mogući demokratski način.

Pravilo 50 + 1 osigurava da nogomet ostane „narodni sport“ što je važno brojnim ljubiteljima nogometa u Njemačkoj koji glasno iskazuju svoje nezadovoljstvo kad se ono pokušava zaobići kao što je to tako s klubom RB Leipzigom. Svakako, udruga je jedini član kluba, a stjecanje članstva u njoj otežano je neprimjereno visokom članarinom koja jasno ukazuje na to koliko (ni)je povećanje članstva u klupskom interesu. Pritom većinu glasova u udruzi imaju članovi koji su zaposlenici klupskog sponzora, trgovačkog društva Red Bull. RB Leipzig (RasenBallSport, ne Red Bull) osnovan je 2009. godine te je uz izdašne sponzorske injekcije brzo napredovao sve do sezone 2014./15. kad nisu dobili licenciju za natjecanje dok

⁴⁵ Brnabić, Ratko. *Pravilo 50 +1 njemačkog nogometa – jučer, danas i sutra*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 57, br. 2, 2020., str. 341

⁴⁶ Petrović, S., Ceronja, P. i Ivkošić, M.: *Pravni oblici sportskih klubova u Republici Hrvatskoj*. U: Kačer, H. (ur.) *Sportsko pravo*. Split, Pravni fakultet u Splitu, 2018., str. 591

nisu ispunili tri uvjeta: promjena loga kluba koji se mora dovoljno razlikovati od loga trgovačkog društva Red Bull, personalno razgraničenje upravljačkih struktura kluba u odnosu na to trgovačko društvo i njegova osnivača te izmjena autonomnih akata udruge radi povećanja broja članova.⁴⁷

Već dugo Bundesliga ima najveću prosječnu gledanost, cijene ulaznica, godišnjih i pojedinačnih, relativno su niske u usporedbi s ostalim najjačim nogometnim ligama, a popularnost, stabilnost i, napokon, neizvjesnost lige svaku godinu je sve veća. Nijemci njeguju kulturu navijača te se i dalje mogu pohvaliti stajaćim navijačkim tribinama, slobodnim putovanjima na gostujuće utakmice te organiziranjem koreografije na gostujućim utakmicama svoga kluba. Većinu ovih pozitivnih primjera njemački navijači mogu zahvaliti svom demokratskom pravu biranja i izravnu utjecaju na rad kluba o kojem članovi i navijači mnogih klubova diljem Europe mogu samo sanjati. Demokratsko pravo biranja među članovima mnogi su klubovi prodali za vreću novaca u nadi za boljim rezultatima, no veći novci ne znače nužno pune tribine, gromoglasno navijanje i bezuvjetnu podršku. Stoga njemačko pravilo 50 + 1 opstaje zbog posebna odnosa njemačkih ljubitelja nogometa prema svojim klubovima, zbog kojeg su uvijek spremni na snažan otpor onima koji budućnost pravila dovode u pitanje.

⁴⁷ Brnabić, Ratko. „Pravilo 50 + 1 njemačkog nogometa – jučer, danas i sutra. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 57, br. 2, 2020., str. 340

4. ZAKLJUČAK

Moderni nogomet, na prvome mjestu količinom novca koji se u njemu vrti, nesumnjivo nadilazi granice sporta. U tom stalnu razvoju, kojem smo iz dana u dan svjedoci, polako se zaboravljaju oni koji ga i uzdižu na te razine, njegovi navijači, simpatizeri i ljubitelji. Paradoks je to koji se može spriječiti većom primjenom socios modela i njegovih varijacija u upravljanju nogometnim klubovima diljem svijeta.

Inherentna je čovjekova želja da ga se pita i da se poštuje njegovo mišljenje, što pridonosi osjećaju pripadnosti i važnosti. Na temeljima te duboko usađene potrebe za inkluzijom izrasta članski ili socios model. Efikasan je to način uključivanja navijača u upravljanje klubom, potiče veću transparentnost i demokratičnost u odlučivanju te osigurava dugoročnu financijsku održivost s članstvom kao temeljem. Najveća je prednost izgradnja zajedništva i osjećaja pripadnosti među navijačima, a rezultat je višestruko veća strast, lojalnost i potpora klubu koji primjenjuje socios model, u toj mjeri da uspjehe kluba doživljavaju kao vlastite.

Često se kao protuargument sudjelovanju svih u odlučivanju spominje onaj koji polazi od toga da bi se time upravljanje nogometnim klubom prepustilo „ulici“. Takvo razmišljanje kosi se s demokracijom kao temeljem modernog društva jer bismo, budući da smo svi na ovaj ili onaj način dijelovi „ulice“, prema tom stajalištu i na općim izborima pravo glasa trebali prepustiti samo nekima.

Uzevši u obzir sve veća ulaganja klubova u privatnom vlasništvu i to da svi nogometni klubovi nemaju veliku bazu navijača, nije realno očekivati priklanjanje socios modelu u apsolutnoj mjeri, a posebno se to odnosi na originalnu verziju modela u kojem je snaga članstva najizraženija. Baš radi održivosti, presudno je daljnje istraživanje i provedba socios modela kako bi se dodatno usavršavao i razvijao te tako, otvarajući svoja vrata klubovima kojima je znatno teže „živjeti od članova“, uspješno odolijevao izazovima koje moderni nogomet donosi preko kapitala privatiziranih klubova.

Izvrstan primjer razvijanja modela pravilo je 50 + 1 njemačkog nogometa koje na najbolji mogući način spaja transparentnost i poticanje investicija s uključenošću najšireg kruga navijača u rad sportskih klubova. Zsigurno se mnoge države mogu ugledati i prepisati način na koji njemačko sportsko pravo štiti i razvija navijačku kulturu svojim socios modelom, a treba se nadati da će jedna od onih koja će se ugledati na očito jako uspješan model i uvesti ga unutar svog sportskog prava uskoro biti i Hrvatska.

5. LITERATURA

Popis stručne i pravne književnosti

1. Petrović, S., Ceronja, P.: *Osnove prava društava*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2018.
2. Petrović, S., Ceronja, P. i Ivkošić, M.: *Pravni oblici sportskih klubova u Republici Hrvatskoj*. U: Kačer, H. (ur.) *Sportsko pravo*. Split, Pravni fakultet u Splitu, 2018.
3. Mr. sc. Ivkošić, M.: *Pravni ustroj nogometnih klubova u Republici Hrvatskoj*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 2/2010.
4. Brnabić, R.: *Pravilo 50 + 1 njemačkog nogometa – jučer, danas i sutra*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 57, br. 2, 2020.
5. Brbić, M.: *Komparativna analiza korporativnog upravljanja u vodećim nogometnim klubovima u Engleskoj, Španjolskoj, Njemačkoj, Italiji i Hrvatskoj*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, 2020.
6. Hercigonja, M.: *Upravljanje nogometnim klubovima u Republici Hrvatskoj*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2023.
7. Burazer, D.: *Socios model upravljanja nogometnim klubovima: Primjer Hrvatske*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet, 2020.
8. Domijan, A.: *Modeli upravljanja nogometnim klubovima* (završni rad). Menadžment turizma i sporta, Čakovec, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2018.

Pravni propisi

1. Zakon o športu, NN 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16, 98/19, 47/20, 77/20
2. Zakon o sportu, NN 141/22
3. Zakon o udrugama, NN 74/14, 70/17, 98/19, 151/22
4. Zakon o trgovačkim društvima, NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23

Internetske stranice

1. <https://9campnou.com/how-to-become-fc-barcelona-socio/>
2. https://en.wikipedia.org/wiki/FC_Barcelona
3. <https://foundation.fcbarcelona.com/home>
4. <https://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/nogomet/professori-sportskog-prava-na-pravnom-fakultetu-u-zagrebu-o-ustroju-i-upravljanju-sportskim-klubovima---650455.html>
5. <https://hajduk.hr/klub/clanstvo>
6. <https://hajduk.hr/klub/statut>
7. <https://hajduk.hr/pdf/ugovor-nas-hajduk-i-hnk-hajduk/61>
8. <https://hajduk.hr/vijest/izabran-novi-nadzorni-odbor-hajduka-/14978>
9. https://hr.wikipedia.org/wiki/HNK_Hajduk_Split
10. <https://index.hr/sport/clanak/slavna-povijest-slavnog-kluba-hajduk-od-osnutka-do-pocetka-90ih/537467.aspx>
11. <https://nashajduk.hr/kako-je-osmisljen-projekt-naseg-hajduka/>
12. <https://nashajduk.hr/udruga-nas-hajduk-otvoreno-o-nedoumicama-i-mitovima-za-nacional-news-magazin/>